

„Prawiek”. Vademecum podróżnika

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Audiobook](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Marek Stanisław, *Drogowskazy, czyli o symbolice Prawieku*.

Literatura czerpie z mitów i sama tworzy mity. Akcja książki Olgi Tokarczuk *Prawiek i inne czasy* toczy się w miejscu, które wydaje się bliskie i realne, a jednak jest mityczną krainą, pełną ukrytych znaczeń i symboli. Znacząca jest już sama jej nazwa. Ta współczesna powieść, podobnie jak opowieści starożytnych Greków niesie ze sobą uniwersalne prawdy. Prawiek jest miejscem, gdzie historia łączy się magią i filozofią. Tym sposobem, prowincjonalna wieś staje się metaforą świata.

Twoje cele

- Poznasz symbolikę Prawieku – mitycznego miejsca wykreowanego przez Olę Tokarczuk.
- Zinterpretujesz Prawiek jako metaforę świata i ludzkiego życia.
- Dokonasz analizy sposobu, w jaki Olga Tokarczuk zbudowała świat swojej powieści i wykreowała bohaterów.

Przeczytaj

Prawiek. Vademecum podróżnika

Od zarania dziejów człowiek kochał mity. Wyrażały one jego mądrość i doświadczenie, a także dylematy moralne oraz pytania, na które nie mógł znaleźć odpowiedzi.

W mitach człowiek próbował wyjaśnić sens świata, a także zrozumieć istotę własnej egzystencji. W tym celu przedstawiał magiczne miejsca, w których życie zdawało się płynąć ze szczególnym natężeniem. Miejsca tajemniczego ładu i boskiej opieki, gdzie człowiek był otoczony nadziemskimi siłami. Według tych reguł płynęło życie na przykład w biblijnym Edenie albo w mitologicznej [Arkadii](#)...

Źródło: Jan Brueghel (starszy), *Raj*, ok. 1620, domena publiczna.

Jeśli ktoś pragnie dotrzeć do tych mitycznych miejsc, nie wystarczy, że uda się do dzisiejszej Grecji lub Palestyny. Musi ich szukać w dziełach literackich. Być może zresztą, powinien rozejrzeć się wokół siebie? Może podobne zakątki istnieją również dziś? Literatura współczesna zdaje się to potwierdzać. Taki właśnie charakter ma tytułowy Prawiek z powieści Olgi Tokarczuk. Interpretowanie dzieła *Prawiek i inne czasy* to tak naprawdę podążanie szlakiem współczesnego [mitu](#).

Co wziąć ze sobą w literacką podróż? Z pewnością bardzo przyda się mapa. Trzeba ją zatem sporządzić. W trakcie tej czynności nie zapomnieć jednak, że powieść Olgi Tokarczuk rządzi się regułami fikcji. Toteż mapa pomoże nie tylko opisać miejsce, w którym rozgrywa się akcja utworu. Dzięki niej uda się także odszukać jego sensy, które – niczym skarb – zostały ukryte bardzo głęboko.

Nazwa i położenie

Już samo słowo „Prawiek” sugeruje niezwykłość okoliczności. Ta nazwa miejsca kojarzy się również z określeniem czasu: zamierzchna przeszłość „przed wiekami” (potwierdza to zresztą tytuł rozdziału: *Czas Prawieku*). A przecież już w pierwszych zdaniach powieści narrator opisuje to miejsce tak, jakby istniało „tu i teraz” i znajdowało się na wyciągnięcie ręki!

Niezwykłe jest też położenie Prawieku: „w środku wszechświata”. Niezwykłe, gdyż w powieściowym opisie jest dużo geograficznych konkretów. Na przykład jedną z granic Prawieku jest droga z Taszowa do Kielc, a drugą – miasteczko Jeszkotle. W jaki sposób na ziemi, którą dobrze znamy i która zdaje się niczym nie różnić od zwyczajnych okolic, może znajdować się tajemnicze, cudowne, bosko-ludzkie centrum?

Jak pogodzić te sprzeczności? Czyżby narrator nie potrafił czytać map? Czyżby nie wiedział, że Polska nie leży w środku wszechświata?

Autor poniższego eseju zaprasza Cię na wędrowkę po niezwykłej krainie, w której rozgrywa się akcja książki Olgi Tokarczuk *Prawiek i inne czasy*. Ta współczesna powieść jest ważną lekturą na lekcjach poświęconych starożytności ze względu na liczne analogie do myślenia mitycznego.
Źródło: *Olga Tokarczuk, Krajanów*, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

A może błędnie postawiono pytania? W literaturze fikcja ma prawo mieszać się z rzeczywistością. Właśnie dzięki owej mieszaninie prawdy i zmyślenia powstaje symbol, którym literatura zwykła się posługiwać. W ten sposób – symboliczny – odczytuje się nazwę i położenie Prawieku. Oto autorka przedstawiła miejsce, które znajduje się bardzo blisko, a równocześnie jest wszędzie. Wydarzenia, które w nim się rozgrywają, wprawdzie już kiedyś miały miejsce, ale – siłą ciągłych nawrotów – dzieją się w każdym czasie: w przeszłości, teraźniejszości i przyszłości. Położenie „w centrum wszechświata” oznacza zaś, iż Prawiek to miejsce pełne znaczeń, w którym „tu i teraz” (czyli zawsze) rozgrywają się sprawy szczególnie doniosłe. Sprawy całego świata.

Słownik

Arkadia

fikcyjna kraina traktowana przez poetów jako kraina wiecznej szczęśliwości, spokoju, ładu, sielskiego życia; od jej nazwy wywodzi się określenie „topos arkadyjski”; także nazwa historycznej krainy sytuowanej na Półwyspie Peloponeskim

metafora

(gr. *metaphorá* – przeniesienie) – przerośnia, zespół słów, w których znaczenie jednych zostaje przeniesione na znaczenie pozostałych słów, na zasadzie dostrzeżonego między nimi, mniej lub bardziej odległego pokrewieństwa

mit

(gr. *mýthos* – opowieść, narracja) – obecna w kulturze od wielu wieków opowieść tłumacząca – w sposób wyobrażony – genezę, zasady funkcjonowania i porządku świata. Początkowo mity były przekazywane ustnie, a następnie zostały spisane i w tej formie przetrwały do dzisiaj. Pod względem tematyki mity dzielimy na: teogoniczne (o bogach), kosmogoniczne (o początku świata), genealogiczne (o rodach) i antropogeniczne (o pochodzeniu człowieka)

realizm magiczny

(niem. *magischer Realismus* – realizm magiczny) – tendencja estetyczna, która skryzalizowała się jako wyrazisty prąd w XX-wiecznych literaturach europejskich i latynoamerykańskich, łącząc w konstrukcjach przedstawianej rzeczywistości elementy realizmu, fantastyki i groteski z analizami psychiki i podświadomości powieściowych postaci oraz z eksponowaniem symboliki obyczajów, sfery irracjonalnych wierzeń i egzotyki miejscowego folkloru

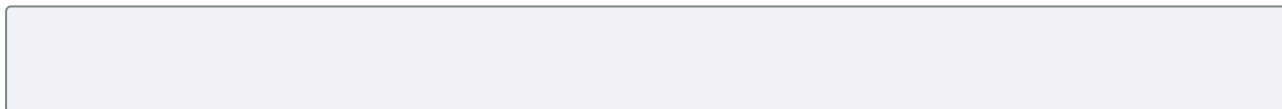
vademecum

(łac. – idź ze mną, in. wademekum) – podręczne wydawnictwo informacyjne, zawiera podstawowe wiadomości, informacje i praktyczne wskazówki z określonej dziedziny wiedzy

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Zapoznaj się z prezentacją. Zapisz, jakie elementy rzeczywiste występują w świecie *Prawieku*.

Topografia: na granicy dwóch rzeczywistości

Kliknij, aby uruchomić w trybie pełnoekranowym.

Muzyka wykorzystana w prezentacji: IamDayLight, *Seine River*, licencja: Artlist.io.

Polecenie 2

Narysuj swój autorski plan świata powieści *Prawiek i inne czasy* Olgi Tokarczuk.
Uwzględnij w nim elementy rzeczywiste i fantastyczne.

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for the student to draw their own authorial world plan for the novel 'Prawiek i inne czasy' by Olga Tokarczuk. The box is currently blank.

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj audiobooka. Jaką analogię widzi autor między biblijnym rajem a Prawiekiem?
Zapisz swoją odpowiedź.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PoyPBIBPi>

Marek Stanisz

Drogowskazy, czyli o symbolice Prawieku

Drogowskaz pierwszy: Chrabąszczowa Górka i archaniołowie. To miejsce, które świadczy o osobistej ingerencji Boga w stwarzanie Prawieku. W istocie Prawiek bardzo przypomina raj biblijny: naznaczony jest obecnością Boga, który uczestniczył w jego stwarzaniu (własnoręcznie usypał górę, która znajduje się w samym centrum tego terytorium), a następnie otoczył je granicami. Na granice rozesłał swoją straż. Kto je przekroczy, narazi się na rozliczne niebezpieczeństwa: niepokój podróży, pragnienie posiadania i bycia posiadany, a także pokusę pychy albo głupotę. Opuszczenie Prawieku wywołuje zatem podobne skutki co wygnanie pierwszych ludzi z biblijnego raju – skazuje człowieka na wieczną tułaczkę i walkę z przeciwnościami losu oraz z samym sobą.

Drogowskaz drugi: dwie rzeki - Czarna i Białka. W powieści ich opis zajmuje sporo miejsca. Zgodnie z kolorystyczną symboliką nazw (czerń i biel) Czarna i Białka całkowicie się od siebie różnią. Czarna jest głęboka, ma mętne wody, płynie rozwichrzona i nieopanowana. Wszyscy mają z nią kłopoty. W porze wiosennej sieje zniszczenie i zatruwa życie miejscowemu proboszczowi. Może zatem symbolizować zło lub jakąś niszczycielską siłę, z którą człowiek próbuje bezskutecznie walczyć. Być może symbolizuje również rozwichrzoną i nieopanowaną energię, która pcha ludzi do działania. Jej przeciwieństwem jest

Białka: płytka, radosna, spokojna i przewidywalna. Symbolizuje dobro i porządek – a także pragnienie stabilności, tak potrzebne do zwykłego życia. Czarna i Białka są jednak dziwnymi rzekami: czują, tęsknią, a nawet zakochują się w sobie. Ich miłość przypomina to uczucie, którym obdarzają się kobieta i mężczyzna. Toteż odmienność natur (dążeń?) kobiety i mężczyzny stanowi chyba jeszcze jedno znaczenie, które może kryć się pod symboliką dwóch rzek.

Drogowskaz trzeci: Rzeka. Powstała z połączenia Czarnej i Białki; jak wyjaśnia narrator – "z ich wzajemnego pożądania". Mimo różnych charakterów (a może właśnie dzięki nim) Czarna i Białka przyciągają się wzajemnie, by wreszcie dokonać zjednoczenia. Rzeka, która powstała z ich związku, łączyć będzie w sobie cechy swoich "rodziców". Układają się one w symboliczne przeciwieństwa: czerni i bieli, rozwichrzenia i spokoju, energii i statyczności, chaosu i ładu, zła i dobra, pierwiastka kobiecego i pierwiastka męskiego. A zatem tak jak w życiu również w Rzece (oraz w całym Prawieku) mieszają się ze sobą przeciwstawne elementy świata.

Drogowskaz czwarty: młyn. Dlaczego młyn jest ważny? W powieściowym opisie znajdziemy na to uzasadnienie: bo "miele ziarno na chleb". Czy jednak pod tą – zwyczajną przecież – funkcją młyna kryje się jakiś ukryty sens? Przypuszczam, że tak. Rzeka, nad którą leży młyn, stanowi symbol życia. Życie wydaje owoce. A chleb jako owoc pracy ludzkiej symbolizuje wszelkie wysiłki człowieka.

Nasza podróż dobiega końca. Przekonaliśmy się, że w powieściowym Prawieku jak w każdej opowieści mitycznej geograficzny konkret miesza się z literacką fantastyką. Sąsiadują w nim prawda i zmyślenie, a wydarzenia dzieją się jednocześnie w dwóch wymiarach: rzeczywistym i cudownym, realnym i symbolicznym. Niby dobrzy sąsiedzi w Prawieku zamieszkują obok siebie: ludzie i aniołowie (oraz Bóg), życie i śmierć, dobro i zło, teraźniejszość i wieczność. Ta dwuwymiarowość świata wyraża głęboką mądrość o ludzkim bytowaniu i o regułach, które nim rządzą. Prawiek jest bowiem miejscem wiecznych powtórek: w życiu każdego człowieka przeglądają się losy wszystkich, tak jak dzieje każdego z nas składają się na dzieje całego wszechświata.

Podobnie jak starożytne mity, Prawiek stał się dla nas metaforą świata i ludzkiego życia. Nie przestał być jednak małą ojczyzną: ziemią, która leży na wyciągnięcie ręki, tajemniczą i cudowną krainą szczęśliwości. Miejscem, które każdy z nas nosi w sercu.

Źródło: Marek Stanisław, *Drogowskazy, czyli o symbolice Prawieku*.

Ćwiczenie 1

Zapisz w punktach krótki plan stworzenia Prawieku przez Boga.

Ćwiczenie 2

Porównaj – na zasadzie opozycji cech – dwie rzeki, które płyną przez Prawiek.

Czarna	Biała
mętność	<div style="border: 1px dashed #ccc; height: 25px;"></div>
<div style="border: 1px dashed #ccc; height: 25px;"></div>	spokój
<div style="border: 1px dashed #ccc; height: 25px;"></div>	porządek
<div style="border: 1px dashed #ccc; height: 25px;"></div>	<div style="border: 1px dashed #ccc; height: 25px;"></div>
<div style="border: 1px dashed #ccc; height: 25px;"></div>	dobro
nieopanowanie	<div style="border: 1px dashed #ccc; height: 25px;"></div>

chaos

zło i niszczycielska siła

czystość

zniszczenie

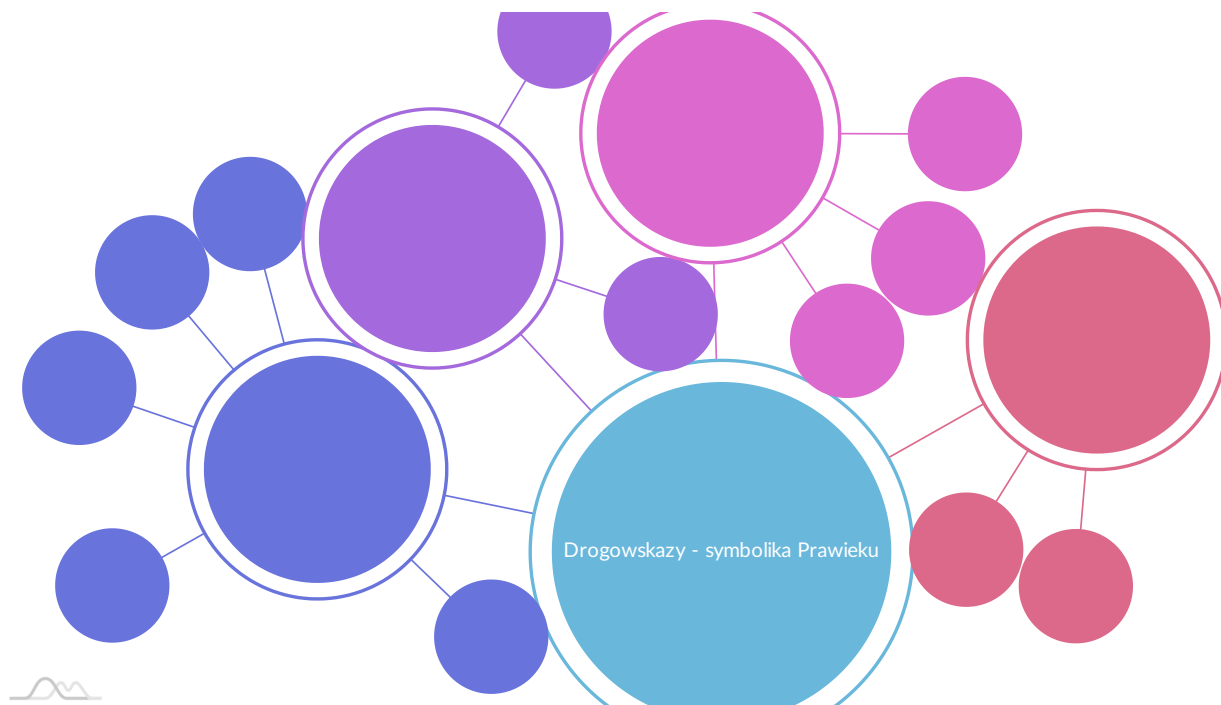
pokora

rozwichrzenie

stabilizacja

Polecenie 2

Zastanów się nad symboliką występującą w *Prawieku*. W mapie myśli wypisz drogowskazy wymienione w audiobooku oraz cechy każdego z nich.

Ćwiczenie 3

W podsumowaniu swojej pracy nad powyższą mapą myśli, napisz w tekście liczącym co najmniej 120 słów, jakie przeciwności rządzą światem i psychiką ludzką. Czy są to siły, które się zwalczają, czy przeciwnie - uzupełniają?

Dla nauczyciela

Autor: Maria Gniłka-Somerlik

Przedmiot: Język polski

Temat: „*Prawiek*”. *Vademecum* podróżnika

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść

poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- rozróżnia cechy fantastyczne i rzeczywiste Prawieku z powieści Olgi Tokarczuk;
- dostrzega analogię między opisem Prawieku a biblijnym wyobrażeniem raju;
- opisuje mity i symbole zawarte w powieści *Prawiek i inne czasy*;
- interpretuje zestawienie praw rządzących życiem ludzkim zaproponowane przez pisarkę.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- z użyciem e-podręcznika;
- mapa myśli;
- rozmowa kierowana.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel pyta uczniów o przykłady filmów, książek lub innych dzieł, w których fabule doszło do wymieszania świata rzeczywistego z fantastycznym. Pyta uczniów: *Dlaczego twórcy podejmują się takiego zabiegu? Jakim celom może to służyć?*
2. Po rozmowie kierowanej przeprowadzonej z uczniami, nauczyciel formułuje krótki wstęp, w którym informuje o tym, że nurtem sztuki koncentrującym się na takim połączeniu światów jest realizm magiczny. Poleca uczniom głośną lekturę definicji w słowniku zamieszczonym w e-materiale w sekcji „Przeczytaj”. Następnie podpowiada, że pisarką, która często tworzy w nurcie realizmu magicznego jest Olga Tokarczuk.
3. Nauczyciel przedstawia cele lekcji i zapisuje jej temat na tablicy.

Faza realizacyjna:

Faza realizacyjna (oraz podsumowująca) poświęcona jest przede wszystkim na pracę z rozbudowanym i dwuczęściowym multimedium.

1. Przed przystąpieniem do pracy z multimedium uczniowie czytają informacje zawarte w sekcji „Przeczytaj”.
2. Praca z multimedium.
Uczniowie zapoznają się z sekcją „Prezentacja multimedialna” i po omówieniu jej z nauczycielem przystępują do wspólnego wykonania polecenia 1. W następnym kroku uczniowie odsłuchują audiobook i wykonują polecenia i ćwiczenia przyporządkowane do niego.

Faza podsumowująca:

W podsumowaniu lekcji, na podstawie wszystkich zdobytych informacji oraz tropów interpretacyjnych, uczniowie wykonują w multimedium autorski plan świata z powieści *Prawiek i inne czasy* (polecenie 2. w sekcji „Prezentacja multimedialna”).

Wymaganiem do realizacji tej części lekcji jest dostęp każdego ucznia do komputera lub tabletu.

Materiały pomocnicze:

Pindel Tomasz, *Realizm magiczny. Przewodnik (praktyczny)*, Kraków 2014.
Światy Olgi Tokarczuk. Studia i szkice, red. M. Rabizo-Birek, M. Pocałun-Dydcz, A. Bienias, Rzeszów 2013.

Wskazówki metodyczne:

Uczniowie mogą wykorzystać audiobook w ramach przygotowania się do lekcji związanych z aluzjami biblijnymi lub mitami występującymi w literaturze współczesnej.